

Sygn. akt III AUa 1231/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 lutego 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Krystian Serzysko (spr.)
Sędziowie:	SSA Monika Kowalska SSA Grażyna Wiśniewska
Protokolant:	st.sekr.sądowy Dorota Stankowicz

po rozpoznaniu w dniu 19 lutego 2014 r. w Krakowie

sprawy z wniosku **M. O.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w K.**

o zwrot renty socjalnej

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie VII Wydziału Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 28 maja 2013 r. sygn. akt VII U 225/13

z m i e n i a zaskarżony wyrok i oddala odwołanie.

Sygn. akt III AUa 1231/13

UZASADNIENIE

Wyroku z dnia 19 lutego 2014 r.

Wyrokiem z dnia 28 maja 2013 r. Sąd Okręgowy w Krakowie na skutek odwołania M. O. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. z dnia 5 grudnia 2012 r. odstąpił od żądania zwrotu przez ubezpieczonego renty socjalnej pobranej za okres od 1 września 2012 r. do 31 października 2012 r. w kwocie 1365,34 zł. Sąd wskazał, że M. O. pobierał rentę socjalną od 16 lutego 2004 r. W dniu 7 czerwca 2011 r. podjął zatrudnienie w (...) Spółce z o.o. w O. na podstawie umowy o pracę. We wrześniu 2012 r. jego przychód z tytułu powyższego zatrudnienia wyniósł 2 542,45 zł., a w październiku 2012 r. - 2500,25 zł. Sąd rozważył, że odwołanie zasługuje na uwzględnienie. W niniejszej sprawie sporna jest kwestia, czy M. O. w miesiącach wrześniu i październiku 2012 r. pobrał nienależne świadczenie – rentę socjalną, w rozumieniu art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń

Spółecznych (Dz. U. Nr 153 z 2009r., poz. 1227 ze zm.), a w konsekwencji, czy jest zobowiązany do zwrotu świadczeń pobranych za powyższy okres. Stosownie do powyższego przepisu:

1. Osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu.

2. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

3. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

4. Nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata, z zastrzeżeniem ust. 5.

5. Kwoty nienależnie pobranych świadczeń w związku z osiągnięciem przychodów, o których mowa w art. 104 ust. 1, podlegają zwrotowi za okres nie dłuższy niż 1 rok kalendarzowy poprzedzający rok, w którym wydano decyzję o rozliczeniu świadczenia, jeżeli osoba pobierająca to świadczenie powiadomiła organ rentowy o osiągnięciu przychodu, w pozostałych zaś przypadkach - za okres nie dłuższy niż 3 lata kalendarzowe poprzedzające rok wydania tej decyzji.

6. Organ rentowy może odstąpić od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, zmniejszyć wysokość potrąceń, ustaloną zgodnie z art. 140 ust. 4 pkt 1, lub zawiesić dokonywanie tych potrąceń na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności.

Z kolei art. 10 ust. 6 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.) stanowi, że prawo do renty socjalnej zawiesza się za miesiąc, w którym zostały osiągnięte przychody w łącznej kwocie wyższej niż 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego dla celów emerytalnych. We wrześniu i październiku 2012 r. dopuszczalna kwota przychodu określana dla osób pobierających rentę socjalną wynosiła 2447,80zł. (Monitor Polski Nr 627 z 2012r.). W powyższych miesiącach wnioskodawca przekroczył dopuszczalną kwotę przychodu odpowiednio o kwoty: 94,65zł i 52,45 zł, a zatem renta socjalna pobrana za te miesiące stanowiła nienależne świadczenie w rozumieniu cytowanego wyżej art. 138 ustawy emerytalnej. Sąd, mając jednak na uwadze sytuację zdrowotną M. O. oraz okoliczność, że kwoty przekroczenia dopuszczalnej kwoty przychodu są niewielkie uznał, że w sprawie zachodzą szczególne uzasadnione okoliczności, o których mowa w ust. 6 art. 138 ustawy emerytalnej, dlatego odstąpił od żądania zwrotu renty socjalnej pobranej za wrzesień i październik 2012 r. W tym stanie rzeczy orzekł jak w wyroku na mocy art. 477¹⁴ § 2 kpc.

Apelację od wyroku złożył organ rentowy zaskarżając wyrok w całości. Zarzucił naruszenie prawa materialnego – art. 10 ust. 6 ustawy o rencie socjalnej. Wniósł o zmianę wyroku i oddalenie odwołania. W uzasadnieniu podniósł, że bezsporne jest w sprawie przekroczenie przez odwołującego się kwot granicznych przychodu we wrześniu i październiku 2012 r., czego skutkiem było zawieszenie świadczenia na podstawie art. 10 ust. 6 ustawy. Ustalone przez sąd okoliczności w postaci sytuacji zdrowotnej i niewielkiego przekroczenia dopuszczalnej kwoty przychodu nie były przedmiotem zaskarżonej decyzji i nie powinny być brane przez sąd pod uwagę, ponieważ decyzja ograniczała się do stwierdzenia, że pobrana renta była świadczeniem nienależnym (wnioskodawca nie składał wniosku o umorzenie należności).

W odpowiedzi na apelację M. O. wniósł o oddalenie apelacji podnosząc, że sąd rozpoznał sprawę wszechstronnie biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy, w tym sytuację życiową, finansową i zdrowotną skarżącego. Ponadto organ rentowy nie wskazał na możliwość umorzenia należności na podstawie art. 138 ust. 6, pouczając jedynie o możliwości złożenia odwołania do sądu.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Istota sporu sprowadzała się do ustalenia, czy w niniejszej sprawie zachodziły podstawy do zażądania zwrotu wypłaconego świadczenia poprzez zastosowanie art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r. poz. 1440 ze zm.). Zgodnie z art. 138 ust. 1, osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Ustęp 2 art. 138 definiuje pojęcie nienależnie pobranego świadczenia stanowiąc, że za takie świadczenia uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania,
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia.

Nie ulega wątpliwości, że w niniejszej sprawie nie mamy do czynienia ze świadczeniami uzyskanymi na podstawie fałszywych zeznań czy świadomego wprowadzenia w błąd organu rentowego, a zatem odpada przypadek określony w pkt 2 tego przepisu. Jeżeli chodzi o możliwość zakwalifikowania świadczenia jako nienależnie pobranego w świetle pkt 1, to jego podstawowym warunkiem jest wykazanie, iż ubezpieczony był pouczony o braku prawa do pobierania świadczenia. W świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego (np. wyrok SN z 26 kwietnia 1980 r. II URN 51/80 - OSNCP z 1980 r. Z.10 poz. 202; wyrok SN z 10 grudnia 1985 r. II URN 207/84 - PiZS z 1986 r. Nr 3 str. 71) pouczenie powinno być pełne i prawidłowe. Pouczenie abstrakcyjne lub niekonkretne nie może być uznane za należyte i rodzące po stronie świadczeniobiorcy obowiązek zwrotu świadczenia (patrz wyrok Sądu Najwyższego z 17 lutego 2005 r. II UK 440/03 – OSNP 2005/18/291). W tym względzie Sąd Apelacyjny nie ma wątpliwości co do prawidłowego, jednoznacznego i klarownego pouczenia ubezpieczonego. W aktach rentowych znajduje się szereg decyzji organu rentowego doręczanych świadczeniobiorcy, które zawierają obszernie pouczenie zarówno o zasadach zawieszania i zmniejszania wypłaty świadczenia jak i obowiązku zawiadomienia organu rentowego o okolicznościach powodujących takie zawieszenie lub zmniejszenie, podobnie jak o obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Zarzutów co do niewłaściwego pouczenia nie formułował także sam skarżący. Zresztą z uzasadnienia sądu pierwszej instancji wynika, że także uznał pobrane świadczenie za nienależnie pobrane w rozumieniu art. 138 ustawy. Jednocześnie jednak sąd zastosował instytucję odstąpienia od żądania zwrotu świadczeń na podstawie art. 138 ust. 6 ustawy.

Jeśli chodzi o kwestię odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, to jego podstawę stanowi art. 138 ust. 6 ustawy, a adresatem tego przepisu jest organ rentowy, który może dokonać takiego odstąpienia. Wprawdzie ta decyzja także podlega kontroli sądu, jednak w pierwszym rzędzie wypowiedzieć się w tym względzie winien Zakład, a dopiero jego decyzja może być kwestionowana w formie odwołania. Wystąpienie szczególnych okoliczności wymaga oceny organu rentowego, który prowadzi w tym zakresie stosowne postępowanie wyjaśniające. Wskazane okoliczności nie mogą być przedmiotem ustaleń sądu w sprawie, w której ubezpieczony kwestionuje obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, lecz dopiero w postępowaniu prowadzącym do wykonania decyzji zobowiązującej do zwrotu (porównaj wyrok Sądu Najwyższego z 9 września 1998 r. II UKN 189/98, OSNP 1999/17/559). Odstąpienie od żądania dotyczy kwot świadczeń nienależnie pobranych, więc dopóty, dopóki nie zostanie prawomocnie rozstrzygnięte, czy kwoty, których zwrotu żąda organ rentowy można uznać za nienależnie pobrane, nie ma możliwości zastosowania art. 138 ust. 6 ustawy (por. wyrok SN z 19 stycznia 2010 r., II UK 168/09 cytowany w komentarzu do ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych pod redakcją B. Gudowskiej i J. Strusińskiej-Żukowskiej). Reasumując, ponieważ

ubezpieczony zaskarżył decyzję organu rentowego zobowiązującą go do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, w niniejszym postępowaniu należało rozstrzygnąć tylko kwestię związaną z prawidłowością samej decyzji, bez wdawania się w możliwość odstąpienia od żądania zwrotu. Zaskarżona decyzja w tym względzie, jak to już wyżej przedstawiono, była prawidłowa. Tym samym dopiero obecnie, po uprawomocnieniu się decyzji, ubezpieczony może wystąpić do organu rentowego o zastosowanie art. 138 ust. 6 ustawy i odstąpienie od obowiązku zwrotu świadczenia.

Na koniec, odnosząc się do charakteru orzeczenia zastosowanego przez sąd pierwszej instancji, należy zauważyć, że rodzaj orzeczenia sądu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych został jednoznacznie określony w art. 477¹⁴ kpc. Poza specyficznymi rodzajami orzeczeń określonymi w § 3 i 4, przepis ten ogranicza możliwość orzeczenia do:

- oddalenia odwołania w przypadku braku podstaw do jego uwzględnienia (§1),
- zmiany zaskarżonej decyzji w całości lub w części i orzeczenia co do istoty sprawy w razie uwzględnienia odwołania (§ 2).

Tymczasem zaskarżony wyrok, mimo powołania się w jego uzasadnieniu na art. 477¹⁴ § 2 kpc, ani nie oddalił odwołania, ani nie zmienił zaskarżonej decyzji, wychodząc poza rodzaj orzeczenia zastrzeżonego przepisami kodeksu postępowania cywilnego.

Wobec powyższego na podstawie art. 386 § 1 kpc i art. 477¹⁴ § 1 kpc orzeczono jak w sentencji wyroku.